

Truyện ngắn HƯƠNG QUÊ

Ông Đồ Gàn

BÌNH-NGUYỄN LỘC

Thầy Luyện là giáo-viên phụ-khuyết, dạy học tại tỉnh xép kia.

Đồng-nghiệp của thầy đều đồng-thinh cho rằng thầy gàn, và nhơn nghề dạy học của thầy, họ lại gọi thầy là ông Đồ. Vậy thầy là ông Đồ Gàn.

Không rõ nghĩa của tiếng „gàn“ có sai hay không, chớ thật ra thầy Luyện chỉ là người có nguyên-tắc và nhứt-định trung-thành với mớ nguyên-tắc của mình.

Chẳng hạn thầy không bao giờ nói đến người vắng mặt, hay có nói, cũng chỉ nói những chuyện ăn trọt, hoặc khen họ, nhứt-định tránh chê-bai hay kể chuyện xấu của họ. Thầy thường bảo: „Người ta không tự bào-chữa được, và nếu cái xấu ấy không có xảy ra hoặc xảy ra khác đi thì sao?“

Thầy lại hay chình những đồng-nghiệp thân có tánh nói chuyện xấu của người đi vắng, nghĩa là thầy tự đặt cho thầy những nguyên-tắc lại bắt ép người ta theo những nguyên-tắc của mình.

Đồng-nghiệp của thầy Luyện ít ai ưa thầy vì nhiều lẽ mà nhứt là vì thầy cương-quyết không uống rượu.

Không uống rượu, ở đây, phải hiểu là không nhậu-nhẹt cả ngày, không ép nhau uống cho đến say ngã lả ra, chớ còn thầy Luyện vẫn uống rượu, một ly nhỏ, trong các bữa tiệc.

Họ không ưa thầy Luyện, không tha-thứ thầy nhưng họ vẫn mời thầy mỗi lần có tiệc nhậu, vì họ quyết không bỏ cuộc, cố luyện cho thầy trở thành đồ-đệ của ông ấm Hiếu (1) họ mới nghe cho.

Thầy Luyện khi thì nhận lời, khi thì không, không phải tùy ngày, tùy công-việc hay tùy sức-khỏe mà theo một nguyên-tắc rõ-rệt.

Nếu đó là những cuộc nhậu-nhẹt ngày chúa-nhựt, có thể kéo dài từ mười giờ sáng cho tới mười giờ đêm thì thầy từ-chối vì thầy không thích tốn mười hai tiếng đồng-hồ vô-lối như vậy. Bằng như nhậu thường một bữa cơm tối, ngày nào trong tuần, thầy vẫn đến vì thầy là con người thích chung-đụng chớ không phải là kẻ ẩn-thân, sống riêng-rẻ một mình.

Đêm ấy người ta tổ-chức tiên-đưa một đồng-nghiệp được thuyên-chuyển đi xa.

Tiệc mở ra tại nhà ông hiệu-trưởng trường tiểu-học của tỉnh-ly, do sự đóng góp của tất cả anh em song họ nhờ bà hiệu-trưởng gánh cái gánh nặng nấu-nướng, đãi-đăng.

Bà hiệu-trưởng là một tay nấu bếp khéo có tiếng trong tỉnh. Cho đến cả những món ăn làm sẵn, bán trên thị-trường, mà bà cũng chọn thế nào cho đúng sở-thích của

thực-khách, hoặc cũng lục-lạo để mua cho được những món sản-xuất ở các địa-phương xa, những món mà không phải ngày nào, gia-đình nào cũng được ăn, nếu họ có tiền đi chẳng nữa.

Hôm ấy có món mắm trứng cá.

Trên thế-giới hình như chỉ có hai xứ sản-xuất mắm trứng cá mà thôi. Miền Nam nước Việt và vài ngư-cảng của nước Nga. Nhưng mắm trứng của Nga là mắm trứng cá biển, mà rất nhiều quốc-gia có biển, nên chỉ ngày nay Pháp, Anh, Mỹ gì cũng sản-xuất được món Ca-vi-a (Caviar: trứng cá muối) nên Nga mất độc-quyền, còn mắm trứng của miền Nam Việt-Nam là biệt-sắc địa-phương độc-nhứt vô-nhị trên hoàn-cầu.

Tất cả thực-khách đều hoan-hô chào đón món ăn lạ miệng này, chỉ có thầy Luyện là không đụng đũa tới. Ban đầu mạnh ai nấy ăn, không ai kiểm-soát ai làm gì, nhưng thầy Hoạt, ngồi bên hữu của Luyện, chợt thấy chuyện lạ, hỏi:

- Cũ ăn món này hả?
- Không!

Mặc-dầu Luyện cái-chánh, Hoạt cũng cứ tiếp-tục nói theo chiều-hướng ý-nghĩ của thầy ta. Ấy, trong xã-hội có lắm kẻ họ bắt-kẻ ta nói gì, bị ý-nghĩ của họ ám-ảnh, và kể ta và lời ta như là không có:

- Đừng có trẻ con! Chớ bộ ăn thịt ăn cá không là sát-sanh hay sao? Anh cũ trứng mà cứ ăn cá thì cũng chẳng thành Phật được đâu!

Luyện chỉ cười hề-hề vì biết nói làm sao bây giờ trước một người như thế ấy.

- Gì đó? Vài người ngồi đối-diện với họ, hỏi như vậy.
- Anh Luyện cũ ăn trứng cá, vì sát sơ-sanh nặng tội hơn sát-sanh.

Hoạt đáp như vậy rồi cười ha-hả và nhiều tiếng cười khác phụ-họa theo tiếng cười của thầy như những tiếng vang.

Họ không cần hỏi đi hỏi lại gì cả, bởi họ định-ninh rằng thầy Luyện hay kiêng-cữ vì lý-do tôn-giáo. Thầy Luyện không ăn thịt chó vì thầy biết rằng món ăn ấy rất nặng tiêu-hóa, nhưng cũng cứ thiên-hạ bắt-kẻ đến lời giải-thích của bất-kỳ ai, nên thầy không buồn cắt-nghĩa và người ta cứ kết-luận hàm-hồ rằng thầy cũ thịt chó vì thầy là Phật-tử ngoan đạo.

Ông hiệu-trưởng khoa-học và công-bình hơn tất cả mọi thực-khách đêm nay, hỏi riêng thầy Luyện, mà hỏi to lên chớ không phải hỏi thầm:

- Thầy không thích món này, hay có lý-do đặc-biệt nào để cũ ăn nó?

Ông hiệu-trưởng không bao giờ nhậ-nhệ, nên những lần khác không có mặt ông. Đây là lần đầu-tiên có người nghiêm-trang hỏi thầy Luyện về chế-độ ăn uống của thầy, nên thầy Luyện cũng nghiêm-trang đáp:

- Thưa ông hiệu-trưởng, ở các nước, có đạo-luật cấm săn-bắn và câu kéo trong mùa thú và cá mang thai với lại nuôi con. Ở xứ ta thì thả cửa, nên chỉ cá miền Nam đã

bắt đầu khan-hiếm rồi vì ta ăn trứng cá cũng bằng như là tiêu-thụ cá một trăm một ngàn lần nhiều hơn.

Trong khi chờ đợi chánh-phủ có biện-pháp tôi nghĩ rằng những công-dân ý-thức nên tự-động làm cái gì để tránh nạn thiếu cá trong tương-lai rất gần. Mà không có gì hay hơn là không ăn mắm trứng. Một con cá, bị họ xúc bán cho ta, nếu nó có trứng, ta đành chịu vậy, vì không ăn trứng ấy, con cá cũng không trở xuống nước được, bởi ta không đủ giàu để phóng-sanh nó rồi mua con khác.

Chí như mắm trứng, nếu bị ta tẩy-chay thì người sản-xuất sẽ không sản-xuất nữa vì thiếu thị-trường, và cá sẽ đẻ, cá con sẽ lớn, ta sẽ hy-vọng có cá mà ăn hoài.

Cả bàn cười ồ, chỉ trừ ông hiệu-trưởng.

Thầy Thanh hỏi:

- Một mình anh không ăn mắm trứng, liệu cứu dân-tộc ta thoát khỏi nạn thiếu cá hay không?
- Nếu ai cũng nghĩ như anh thì không. Nhưng có người nghĩ như tôi và sẽ rất có nhiều người nghĩ như tôi.

Thầy Lê đùa:

- Pháp có câu tục-ngữ: „Ai làm việc nấy thì bò sẽ được chăn kỹ-lưỡng“. Nếu mỗi thằng dân quên như ta lại đi giành công-việc với chánh-phủ thì nước nhà sẽ rối trật-tự đến đâu. Nội cái việc theo đúng luật nước mà ta còn theo không đúng, giờ ta lại theo những đạo-luật mà có lẽ chánh-phủ chưa nghĩ đến thì ta sẽ chết mất thôi.
- Chính vì chánh-phủ quên mất công-việc đó, nên ta có bổn-phận tự-động nhớ đến nó và làm cái gì để cứu-vãn tình-thế.

Thầy Huấn rần rằng:

- Tôi không tin rằng những nước lớn như nước Mỹ, nước Anh, nước Nga, nước Pháp, chánh-phủ của họ lại bê-bối, vậy mà họ cứ cho phép sản-xuất Ca-vi-a như thường.
- Không, anh không biết những chi-tiết sau đây. Ca-vi-a là trứng của loài cá Et-tuyệt-giông (Esturgeon) mà cá ấy ở ngoài khơi, các chánh-phủ nói trên không thể cấm chuyện gì xảy ra bên ngoài hải-phận.
Vả lại các nhà sản-xuất Ca-vi-a họ lại ý-thức và tự-động hạn-chế việc lưới cá Et-tuyệt-giông để cá ấy còn hoài cho họ khai-thác.
- Muối nhiều quá, anh đập một con muối hay vài mươi con muối mà lại hy-vọng trừ-tuyệt giống muối thì quả thật anh là một ông Đồ Gàn.

Cả bàn lại cười ồ lên, trước câu nói của thầy giáo Nên.

- Thành-thủ sự hại, nếu nó lớn quá, ta nên buông xuôi cho nó sụp đổ cả? Luyện hỏi vặn cả bàn.

Không ai đáp, chỉ có thầy Hoàn xuôi-xị giảng-hòa.

- Hoi đâu mà lo chuyện trời sập. Năm 1970, hết cá thì ta ăn thịt vậy.

Ông hiệu-trưởng từ nãy giờ chỉ hỏi có một câu ngắn. Bây giờ thấy không-khí đã hết sôi-nổi ông lại hỏi, nhưng lần này là hỏi những người cười đùa:

- Có phải hay không là con nhà mô-phạm không có quyền đùa với những vấn-đề nghiêm-trọng? Thì ta cứ cười cho vui, rồi cũng phải xét việc một cách đứng-đắn. Các anh đã tuyệt-vọng trước khi hành-động, buông trôi một cách không xứng-đáng với những nhà điu-dắt. Ta chỉ điu-dắt trẻ con thôi, nhưng cũng cứ là điu-dắt.

Nếu biện-pháp gián-tiếp của anh Luyện mà được các anh phổ-biến trong đám học-trò của các anh thì nội trong thành-phố này sẽ có trên một ngàn công-dân tương-lai đồng-ý với ta trong một thời-gian ngắn lối một tháng.

Miền Nam có bao nhiêu trường tiểu-học, bao nhiêu học-sinh tiểu-học, tôi không rõ, nhưng có thể đưa ra con số bốn trăm ngàn học-trò mà không sai chạy bao nhiêu.

Bốn trăm ngàn học-sinh ấy sẽ nói lại cho tám trăm ngàn cha và anh của các cháu đó hiểu biết về cái hại ăn mắm trứng, rồi sẽ có ít lắm là năm trăm ngàn người tin ta và năm chục ngàn người hành-động như thầy Luyện: không bắt cá con, không ăn mắm trứng.

Năm mươi ngàn người cũng ít quá, nhưng rồi con số ấy sẽ nở lớn ra.

Thầy Minh cười ha-hả:

- Ông hiệu-trưởng nè. Ta có dạy học-trò về cái hại của rượu hay không? Bốn trăm ngàn học-sinh nghe, về nhà nói lại cho tám trăm ngàn cha và anh của các cháu ấy nghe và rớt-cuộc có lối sáu trăm ngàn người nhậu-nhệt.

Cả bàn lại cười lên.

Ông hiệu-trưởng không hề mất bình-tĩnh. Ông khoan-hồng giải-thích:

- Đó là tại ta dạy bằng một bài học luân-lý ngắn trong suốt đời học-trò tiểu-học của các em.

Bây giờ về vụ cá, ta đặt thành vấn-đề lớn, gây phong-trào ồ-ạt thì các em và bực phụ-huynh không thể dửng-dung được với vấn-đề.

- Tại sao không tranh-đấu để làm áp-lực thế nào cho chánh-phủ có biện-pháp?
- Tranh-đấu cách nào?
- Bằng báo-chí?
- Ta không có báo trong tay. Nhưng anh nói, tôi mới nhớ điểm này: là một đạo-luật của cái gì đó, không hữu-hiệu bằng sự giáo-dục quần-chúng, bởi sông ngòi minh-mông, chánh-phủ khó mà kiểm-soát chặt-chẻ để sự thi-hành pháp-luật được nghiêm-chỉnh.

Tình-cờ và may-mắn, vấn-đề được đặt ra giữa các nhà giáo và tôi thấy các nhà giáo sẽ làm việc đặc-lục hơn là một đạo-luật.

Thầy Thế lại đùa:

- Nói gì thì nói, mắm trứng cũng đã hết rồi. Xin báo-động với các nhà ưu-thời mắn-thể rằng mùa cá tới, ta sẽ thiếu một trăm triệu con cá.

Ông hiệu-trưởng cười hiền-lành:

- Anh đùa, nhưng lại đúng sự thật. Quả mùa cá tới ta sẽ thiếu một số cá vì dĩa mắt trứng nhỏ-mọn này. Tuy không thiếu một trăm triệu như anh Thế đã nói quá lỗ để chọc cười, nhưng anh chắc-chắn là thiếu lối năm mươi ngàn con. Số trứng mà ta ăn hôm nay cho thích-khẩu, sẽ nở ra lối hai trăm ngàn con cá. Chúng sẽ hao-hót đi hết ba phần tư, chỉ còn lại độ năm chục ngàn con ... nếu đêm nay chúng không bị ta đớp.
-

(1) Ông ấm Hiếu tức là đại-thi-hào Tân-Đà Nguyễn-Khắc-Hiếu. Sở-dĩ người ta kêu là ông „ấm“ Hiếu vì ông là con nhà quan.